

PLET ENTRE TARRAGONA, EL CATLLAR I EL COMTE DE SANTA COLOMA DE QUERALT, RESPECTE DE LA COL·LECTA DE LA LLEUDA AL COLL DE TAPIOLES (1590 - 1603)

Entre les viles del Camp, pel que fa a la percepció d'imposicions, Tarragona tenia privilegis preeminents, perquè els comtes i reis catalans la constituïren seu d'una vasta senyoria, en una gran part domini de l'arquebisbe. Malgrat l'amplitud de la donació de terres ermes per a la reconquesta i repoblació, la reialesa mantenia certs feus, del quals percebia regalies. El segle XIV, les viles de jurisdicció arxiepiscopal i les reials constituïen la Comuna del Camp de Tarragona, creada per l'arquebisbe Ènnec de Vallterra el 1380, sobre les quals el rei podia haver cedit a un senyor la possessió del mer i mixt imperi i el domini de la vila i del terme. Justament en aquest període es consolidaven les institucions municipals. A Tarragona, el consell actuava independentment de l'arquebisbe i del rei, fins al punt que, per un privilegi reial de l'any 1437, obtingué plena i total llibertat per a la col·lecta i administració de les imposicions. Però també altres municipis esdevenien lliures i reclamaven drets. Arreu s'escrivien clàusules per percebre les imposicions, entre les quals destaca la col·lecta de la lleuda del pas de mercaderies per un territori.

Tarragona al·legava tenir la possessió de la lleuda sobre un territori molt vast, que s'estenia entre els rius Francolí i Gaià, des del mar fins a les planes al peu del Coll de Cabra, part d'una possessió antigament més extensa que corria de Torredembarra a Cambrils i arribava a Mont-roig i al Coll de Balaguer. Les pretensions de la ciutat havien de provocar protestes dels nuclis de població veïns, afavorits per concessions reials. En un temps ben llunyà —l'any 1283— el rei En Pere II, en la confirmació de privilegis antics sobre la percepció de vectigals, lleudes, gabelles i peatges deixava les

ciutats i viles lliures de rebre'ls dintre les demarcacions territorials pròpies. En les Corts de Monsó del 1547, els estaments suplicaren al príncep Felip, lloctinent general de l'emperador Carles V, que per fer observar els privilegis atorgats pel rei En Pere II en les Corts de Barcelona del 1283, fes «statuir y ordenar que tot lleuder exigisca y culla sa lleuda en son lloc...»⁽¹⁾. Pocs anys després, el 1592, per la recollida de la lleuda al Coll de Tapioles, terme del Catllar, la ciutat de Tarragona i la vila del Catllar esdevingueren enemigues i pledejaren.

El Catllar era una vila de jurisdicció senyorial que, des del segle XIII fou domini successiu dels Montoliu, Requesens, Olzinelles, Queralt, Castellar, Pallars i l'any 1466, novament dels Queralt, els quals concertaren concòrdies amb la vila per concedir-li un règim més lliure en qüestions d'ordre comú i individual⁽²⁾. Així fou com esdevingué un municipi ben consolidat, en possessió d'un terme que comprenia el Coll de Tapioles, on Tarragona acostumava a prendre la lleuda, no sempre amb el vist-i-plau del municipi. El Consell de Tarragona sovint se sentia tan oprimat pels conveïns que des del 1401 solia designar guardes, quan era necessari, per a la vigilància del terme lleudatari i per a la denúncia d'infraccions en el lliurament del tribut de la lleuda. El 1421, redactava ordenances i capítols per crear un cos de guàrdia estable.

El primer enfrontament entre Tarragona i el Catllar el 22 de juny de l'any 1590 és un exemple de les tensions existents. El síndic de Tarragona, Serapi Bertomeu, lliurà al procurador reial de la ciutat i Camp de Tarragona una carta de súplica per poder testimoniar si Tarragona rebia la lleuda al Coll de Tapioles; si solia enviar-hi guàrdia i si per protegir-la, l'acompanyava alguna vegada el veguer reial. Es puntualitzà en el testimoniatge que el Coll de Tapioles està entre el Catllar i la Secuita; que Tarragona recull la lleuda amb l'ajut de guàrdies per tota la vegueria, «excepte en la vila i terme de Valls i en la vila i terme de Cambrils»; que la ciutat conserva els títols de la possessió de la lleuda, atorgats mitjançant pactes, i que actua en la forma que el monestir de la Cartoixa acostumava a fer-ho, perquè d'aquest monestir n'ha rebut els títols que la Cartoixa tenia del rei.

(1) Constitucions i altres drets de Catalunya, superflus, contraris i corregits, compilats en virtut del capítol de Cort XXIII... celebrades en la vila de Monsó, any 1585. Barcelona Joan Pau Martí i Llopis, 1704, vol. III, p. 52.

(2) CUBELLS i LLORENS, Josefina: *Concòrdies entre els senyors i el municipi de Torredembarra els anys 1524 i 1626*. «Estudis Altafullencs» 4 (1980), pp. 41-59.

Els testimonis afegiren que el frau l'havia comès Mateu Bofarull, mercader de Valls, pel pas d'onze mules carregades de blat pel Coll de Tapioles⁽³⁾. L'any següent es pronuncià sentència i Mateu Bofarull fou condemnat pel transport il·legal de divuit quarteres de blat, menys una almostra, en flagrant delict del pagament dels drets de lleuda⁽⁴⁾.

Conflictes semblants eren freqüents entre els dos municipis. Es donava la coincidència que qualsevol assumpte legal mogut pel Catllar també era competència del comte de Santa Coloma de Queralt, senyor del lloc. El 20 de juliol del 1592 s'encetà un plet. Celedoni Valencas, relator de la Reial Audiència, presentà el sumari del procés que desencadenà un seguit de conflictes entre la ciutat de Tarragona, el Catllar i el comte de Santa Coloma de Queralt Guerau III, per la possessió del dret de la lleuda sobre el Coll de Tapioles.

Comença el sumari amb la súplica del síndic de Tarragona, Joan Ventalada: *«Sia de tots conegut que l'any de la Nativitat del Senyor 1592, a 20 de juliol, davant Bernardino de Càrdenas, va ser presentada per Joan Ventalada, síndic de Tarragona, la següent súplica: La ciutat de Tarragona fa molt temps que és senyora de la lleuda reial i eclesiàstica que es col·lecta en el Camp de Tarragona, sobre totes les mercaderies que es transporten i porten pel Camp de Tarragona, perquè està en possessió de la percepció de la lleuda des de fa tant temps que depassa el compte dels anys, sense cap contradicció. Així és que pot crear qualsevol cos d'oficials, custodis i recaptadors de la lleuda, per recórrer tot el Camp de Tarragona, vers el lloc on convé, per recollir la lleuda i actuar contra qui la defraudi. Per pròpia autoritat la ciutat pot procedir, en virtut de privilegis, contra qui posi impediments i perturbi els pagaments dintre el Camp de Tarragona i el territori lleudatari de la ciutat, i en la vila, lloc i terme de tot el Catllar, que significa dintre tot el terme entre l'àmbit, límit i rodalia de la lleuda i en conseqüència en el lloc vulgarment anomenat Coll de Tapioles, que està situat dintre el Camp de Tarragona i dintre el límit i rodalia del lleudari. En el Coll de Tapioles fa més de cent anys que la ciutat de Tarragona o els seus arrendataris reben i exigeixen la lleuda de totes les mercaderies i vitualles que hi passen; prenen vitualles, mercaderies, carruatges i animals que les transporte, i els introdueixen dintre la ciutat, per causa dels fraus i manca de pagaments de la lleuda».*

«Convençuda la ciutat del seu dret antiquíssim sobre la lleuda va voler apressar i apoderar-se de tres carros carregats de sal i tonyina en el Coll de Tapio-

(3) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 377.

(4) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 378.

les, del lloc del Catllar, els quals foren carregats a la vila de Tamarit, del Camp de Tarragona, en la forma que és acostumada. No va dubtar el batlle de la vila del Catllar, amb gran acompanyament d'armats amb arcabussos i pedrenyals i amb gran força i violència, prendre els carros, mercaderies, vitualles i animals de les mans dels custodis de la lleuda; juntament amb ells, a tots els qui trobava, els posava dintre la presó del Catllar, posant així impediments i perturbant a la ciutat en la possessió que té de temps antic, i estorbant la lliure exacció de la lleuda, perquè volia compartir amb la ciutat el dret d'exacció dins el Camp de Tarragona i en el Coll de Tapioles, terme del Catllar»⁽⁵⁾.

El 23 de juliol es presentaren cartes al batlle del Catllar per part de Francesc Piquer, porter reial, advertint que Tarragona no havia de ser molestada en la recaptació de la lleuda en el Coll de Tapioles. El 26 d'abril del 1593, reclamada la presentació de proves per fonamentar el dret de lleuda, el síndic Joan Ventalada oferia els capítols següents:

1. «Primerament exposa que en lo any 1117 lo Comte de Barcelona, En Ramon Comte de Barcelona, donà a Holdegario, Archebisbe de Tarragona, la ciutat de Tarragona ab tots sos termes, drets i pertinències de aquelles, a fi y effecte que aquella restauràs y fes habitable. I és ver.

2. Exposa que lo dit comte En Ramon, en la dita donació feta al dit Oldegario, Archebisbe de la ciutat y termens de Tarragona, diu que aquella y lo terme de aquella termina ab orient en lo terme de Tamarit y Montoliu, axí com baixa a la mar y munta per la aygua del riu de Gaià, fins a la montanya, y passa a tremon-tana pel peu de la montanya, fins al engollidor dit lo Coll de Cabra, y arriba fins al embot ho stret de la Riba, y munta per la cimera de la montanya de Corbonera, tot aygua vessant, y de ponent passen diits termens per lo lloch o vila de Mont-roig y per lo Coll de Balaguer, fins a la mar, y a mitjorn fineixen ab la dita mar. Y és ver.

3. Exposa que en lo any 1128 lo dit Archebisbe Oldegario donà a Robert, príncep, la dita ciutat de Tarragona ab les lleudes, drets y pertinències de aquella, termenada segons que.s conté en la donació feta per lo comte En Ramon al dit Oldegario, Archebisbe de Tarragona. Y és ver.

4. Exposa que en lo any 1148 Bernat, Archebisbe de Tarragona, confirmà al dit príncep Robert la dita donació en aquella, feta per lo dit Oldegario, de la dita ciutat y terme de Tarragona, lleudes, drets y pertinències de aquella. Y és ver.

5. Exposa que en lo any 1151 lo dit Bernat, Archebisbe de Tarragona, donà a Ramon comte de Barcelona, la dita ciutat y terme de Tarragona ab les lleu-

(5) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 381.

des, drets y pertinències de aquella, designant los termens de dita ciutat, de mor amor; axí constan designats en la donació feta per lo comte En Ramon al dit Oldegario, Archebisbe de Tarragona, en lo any 1117. Y és ver.

6. Exposa que lo any 1342 Bernat de Olzinelles, thesorer del senyor rey en Pere, vené al Archebisbe de Tarragona las lleudes y drets reals que dit senyor Rey rebia en la ciutat y termens de Tarragona, la qual venda en lo mateix any fonch confirmada per lo matteix rey En Pere, a quatre de les nones de janer. Y és ver.

7. Exposa que la dita venda de dites lleudes y drets reals fonch après confirmada per los reys de immortal memòria y últimadament per lo rey don Phelip, senyor nostre, vuy benaudauradament regnant, a sinch de octubre 1547. Y és ver.

8. Exposa que en lo any 1346 Arnau, Archebisbe de Tarragona, donà a Pere de Comes y Ramon de Comes los drets que el dit Archebisbe, en virtut dels títols sobredits, tenia y rebia en la ciutat y terme de Tarragona sobre las lleudes y drets reals. Y és ver.

9. Exposa que en lo any 1370 los dits Pere de Comes y Ramon de Comes donaren y insolutum consignaren al monestir y convent de Escala Dei, de l'Orde de Cartoixa, las ditas lleudes y drets reals ho lo que ells tenian y rebian en virtut dels sobredits privilegis y títols sobre dits drets reals, en la dita ciutat y termens de Tarragona. Y és ver.

10. Exposa que en lo any 1514 lo rey don Ferrando per qualsevols drets a ell tocants, ab inserta de tots los títols sobredits, confirmà al dit monestir de Escala Dei la dita datio insolutum y consignació, al dit monestir feta per los dits Pere y Ramon de Comes, de las ditas lleudas y drets reals. Y és ver.

11. Exposa que lo any 1550 lo dit monestir de Escala Dei, prior y convent de aquell, ab les solempnitats de drets requisides, vené a la ciutat de Tarragona las ditas lleudas y drets reals, collidores y rebedores en la ciutat, termens y lleudari de Tarragona. Y és ver.

12. Exposa que la dita ciutat de Tarragona des de dit any 1550, que comprà ditas lleudas y drets reals del dit monestir, fins lo dia present ha cullit y rebut per ella y per sos col·lectors las ditas lleudas y drets reals en la dita ciutat, termens y lleudari de Tarragona, si y segons dit monestir de Escala Dei rebia y acostumava rebre en dita ciutat, termens y lleudari de Tarragona, sens impediment ni contradicció de persona alguna. Y és ver.

13. Exposa que en virtut de dita compra la dita ciutat de Tarragona per ella y per sos col·lectors cull y reb y ha acostumat y acostuma rebre, exigir y col·lectar lleuda de totes mercaderias que.s compran ho venen ho.s commersen ho passen per trànsit per la dita ciutat, termens y lleudari de Tarragona, y en tal possessió ha stat y stà per avuy. Y és ver.

14. Exposa que la dita ciutat de Tarragona, en virtut de dits privilegis y

edictes reals per exacció de dita lleuda, pren y confisca totas las mercaderias que.s commersen, tracten ho passen per los dits termens y lleudari de Tarragona, que no paguen y defrauden lo dret de dita lleuda, y axí ho ha sempre praticat y observat y ho pratica y observa. Y és ver.

15. *Exposa que la dita ciutat, en virtut de dits privilegis reals, reb y cull la dita lleuda y pren y confisca las mercaderies que troben, passen dit lleudari y no stan denunciades a dita lleuda, en qualsevol part dels termens y lleudari de Tarragona y en qualsevols llochs de qualsevols baró ho barons que sien dins dit lleudari, sens llicència ni assistència de dits barons ni de sos balles ni altres oficials sens. Y és ver.*

16. *Exposa que axí mateix, en virtut de dits privilegis reals, la dita ciutat de Tarragona pot creat y crea cada 1 dia, unas y moltes guardes y tantes quantes li appart per la exacció y recuperació de dita lleuda y per prendre y capturar las mercaderies que són caygudes en frau. Y és ver.*

17. *Exposa que en virtut dels mateixos privilegis reals las ditas guardes de dita lleuda van y discorren per tots los termens y lleudari de Tarragona, en tant quant aquells s'estenen y cullen y reben las mercaderies que troben ser caygudes en frau, en tots los lochs de dits termens y lleudari de Tarragona, allí hont los appar y és ben vist anar com s'a dit y axí ho han sempre praticat y ho pratiquen y observen. Y és ver.*

18. *Exposa que en tant los reys de immortal memòria han volgut affavorir a la dita lleuda y que aquella integrament fos rebuda sin frau algu, que ab privilegi particular han donat llicència y facultat a las ditas guardas de dita lleuda que impunament puguen aportar qualsevols armes axí offensives com deffensives, no obtant qualsevol prohibició en contrari, posant-los a dits guardes sots salvaguarda y protecció real. Y és ver.*

19. *Exposa que sempre y quant dites guardes de dita lleuda volen anar ho executar ho pendre algunes mercaderies caygudes en frau ho incomís, per no haver pagat la lleuda, per més fàcil y més segura exacció, execució y apprehenció y comís demanen assistència al procurador real de la ciutat y Camp de Tarragona y al veguer ho altres oficials reals, los quals requerits per dites guardes assisteixin a dites exaccions, execucions, apprehensions y comesos. Y és ver.*

20. *Exposa que lo lloch y vila del Catllar y la major part del terme de aquella y assenyaladament lo Coll de Tapioles que és del dit terme del Catllar, per lo qual passa lo camí real que va de Tamarit a la vila de Valls, és dels termens y dins los termens y lleudari de Tarragona. Y és ver.*

21. *Exposa que la dita vila y la major part del terme del Catllar y assenyaladament lo dit Coll de Tapioles és entre lo riu de Gayà y la ciutat de Tarragona. Y és ver.*

22. *Exposa que los dits termens y lleudari de Tarragona condits, a part de orient termenen ab lo terme de Tamarit y Montoliu, fins a la mar y munta per lo riu de Gayà, amunt fins a les montanyes del Coll de Cabra, e per consegüent com dit Coll de Tapioles y dit loch del Catllar y la major part del dit terme sien entre dit riu de Gayà y dita ciutat de Tarragona, de necessitat dit Coll de Tapioles y dit lloch y la major part de dit terme del Catllar són dins dels termens y lleudari de Tarragona. Y és ver.*

23. *Exposa que lo lleudari de Tarragona s'esten tant quant s'estenen los termens de la ciutat de Tarragona, y dits termens s'estenen tant quant s'esten lo dit lleudari. Y és ver.*

24. *Exposa que no sols los dits termens y lleudari de Tarragona s'estenen fins al dit Coll de Tapioles y fins al dit riu de Gayà, però encara s'estenen fins a la Torradembarra inclusive, que és serca de mitja llegua més ensà de dit riu de Gayà, en ves sol hixent. Y és ver.*

25. *Exposa que la ciutat de Tarragona y los col·lectors y guardes de dita lleuda han sempre lleudat y pres las mercaderies que passaven y passen per lo Coll de Tapioles, que és del dit terme del Catllar, com és dit, y en lo dit Coll de Tapioles y aquellas, per no haver pagat lo dret de dita lleuda, han aportades a la ciutat de Tarragona y allí les han venudes, precehint sentència del procurador real, sens contradicció de persona alguna. Y és ver.*

26. *Exposa que sempre y quant los col·lectors ho guardes de dita lleuda han col·lectat la dita lleuda ho han preses en frau las mercaderies en lo dit Coll de Tapioles y si s'ha fet contrari per los amos de ditas mercaderies, són stats aquells condemnats per sentència ho sentències y se ha declarat dites exaccions y execucions de dites mercaderies preses en lo dit Coll de Tapioles ésser stades ben preses, executades y venudes, com a preses dins los termens y lleudari de Tarragona, y may se és declarat lo contrari ni tal se és vist hoïr dir. Y és ver.*

27. *Exposa que en lo mes de juliol prop passat la guarda ordinària de la dita lleuda de Tarragona que era y és vuy mossén Miquel Joan Llor, creada y deputada per la ciutat, en virtut de dits privilegis reals, ab assistència del lloctinent del procurador real de la ciutat y Camp de Tarragona, que era mossén Gaspar Gimennells, mercader, prengueren en lo dit Coll de Tapioles tres ho quatre carros y animals carregats y las mercaderies que portaven, las quals eren de homens de la vila de Valls y eran stades carregades en la vila ho platja de Tamarit y anaven a la vila de Valls, y assò per no haver-se pagat lo dret de la lleuda de dites mercaderies com eren obligats de pagar, continuant la possessió antiga de col·lectar y pendrer mercaderies que no han pagat dit dret de lleuda en lo dit Coll de Tapioles, axí com a lloch que és dins los termens y lleudari de Tarragona. Y és ver.*

28. *Exposa que lo balle del Catllar ab molta gent armada, spoliand a dita*

ciutat de dita possessió de col·lectar y pendrer en frau qualsevols mercaderies, axí en lo Coll de Tapioles com en qualsevol altre part de dits termens y lleudari y perturbant y molestant a dita ciutat en dita possessió ab ànimo danyar, acudí al dit Coll de Tapioles y per forsa, ab gran rumor de armes y homes armats prengué de mans de Miquel Joan Llor, guarda ordinària de dita lleuda, los carros y mercaderies ho part de aquelles que dita guarda havia preses en frau en lo dit Coll de Tapioles, y per mostrar més son dol y malícia prengué y capturà la dita guarda y tots los que anaven ab sa companyia per dit effecte, exceptat lo lochtinent de procurador real, qui ere allí present, y aquells portà presos en lo Castell del dit lloch del Catllar. Y és ver.

29. *Exposa que per só y altrament consta tots los dits actes fets per dit balle del Catllar contra la dita guarda y altres de sa companyia són nul·les, spoliatus y perturbatus de la possessió que té dita ciutat de Tarragona de cullir, executar y pendrer qualsevols mercaderies en lo dit Coll de Tapioles y en tots los termens y lleudari de Tarragona que no han pagat la dita lleuda, y axí com a tals han de ésser declarats y revocats, ab condempnació de tots los danys y despeses, e per lo contrari ha de ésser declarat los dits penyoraments y excusions y captures de dits carros, animals y mercaderies fets per dita guarda ordinària en lo dit Coll de Tapioles, ésser stats ben fets, lícits y permesos, en virtut de privilegis y títols reals, y ha de ésser la part altra condempnada en conservar en aquesta part en la possessió que té en lo dit Coll de Tapioles y altres llochs de dit terme del Catllar de lleudar, executar y pendrer las mercaderies preses en frau y en no perturbar ni molestar en aquesta part en la dita exacció, recuperació y excusió de dita lleuda, y axí se de-mana y s'aplica. Y és ver.*

30. *Esposa que totas y cada una de les coses exposades són veritables»⁽⁶⁾.*

Encara el 28 de juliol el síndic presentà testimonis per assegurar la veracitat dels articles exposats. Foren testimonis: Joan Norman, barreter de Tarragona; Pere Pastor, pagès del Mas del Torrell; Pere Castelló, paraire; Pau Martí, sabater; Gabriel Llagostera, sabater; Joan Ferran, pagès dels Pallaresos; Pere Elies, pagès de l'Argilaga; Miquel Joan Llor, ciutadà de Tarragona; Jaume Fontánilles, notari; Gaspar Gimennells, mercader; Sebastià Llagostera, notari; Joan Soler, hostaler, i Joan Elies, del Mèdol.

El 30 d'agost es declarà el procés «causa major» i es féu constar en el Llibre de Denúncies, per part de Guillem Sunyer, relator de la Reial Audiència, el primer de desembre.

La provisió de la denúncia no fou acceptada pel comte de Santa Co-

(6) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 381.

loma de Queralt, senyor del Catllar, el qual al·legava tenir jurisdicció sobre la vila i el terme, i no haver estat citat en el procés de la causa de la lleuda. Es va concloure que si bé havia estat citat repetidament el batlle del Catllar, des del mes de març fins a l'octubre, sense comparèixer ni donar notícia al senyor de Queralt, se citaria novament el comte, sota la consideració que es rependria el procés, sense invalidar cap de les conclusions preses en la causa entre Tarragona i el batlle del Catllar⁽⁷⁾. El 13 de gener del 1594, el mateix síndic Joan Ventalada incidia en la conveniència de la citació. L'11 de febrer es redactaren cartes citatòries, que Pere Miquel, porter reial, lliurà personalment en el Catllar el 19 de febrer del 1594.

L'interès d'intervenció en el procés per part del comte Guerau de Queralt no era motivat solament pel conflicte de presa de mercaderies en el Coll de Tapioles per la guàrdia de la lleuda de Tarragona, sinó pel fet d'haver estat suscitada una causa criminal per l'entrada del sometent a la vila del Catllar, disposat a alliberar la gent empresonada pel batlle el mes de juliol del 1592. S'havia comès un acte de violació de la jurisdicció senyorial sobre la vila. Entre el 18 d'agost i el 27 de setembre del 1594, els consellers i prohoms de la ciutat prengueren resolucions per «transigir i concordar amb els Comtes de Queralt, Guerau i el seu fill, Pere». Primerament fou acceptada l'oferta de Bernat de Boxadors, senyor i baró de Vallmoll, per fer ambaixada davant els comtes, a favor de la ciutat. El 23 d'agost es determinà: *«Tots ciutadans i consellers convocats y fent y representant Consell General, als quals axí conciliarment ajustats per los dits magnífichs senyors cònsuls fou proposat que considerant los treballs grans en què ha estat y està la Ciutat y molts singulars de aquella, per causas de la causa criminal de la regalia que féu donar don Garau de Queralt, senyor del Catllar, per lo somatent de la Ciutat anà al Catllar per traure la guarda de la lleuda y altres que anaven ab sa companyia, los quals havia capturats lo batlle del Catllar, de què la Ciutat ha suportat y suporta molt gran gastos y inquietuts y desassossegos, y majors de aquí enllà se speran suportar, y majorment considerats los perills grans corren de escàndols y avalots y desastres en la captura de molts regaliats, per só, per orde de promenia, desijant quietut y pau y concòrdia, los dies prop passats se féu embaxada al magnífich y noble senyor don Bernat de Boxadors, suplicant-lo de part de la Ciutat se servís posar-se per lo mig entre la Ciutat y don Garau, per concertar y concordar estas controversias y causas y intercedir; y dit senyor, com apar per sa carta, acceptà y se offerí intercedir y posar-se en condordar-ho, y que sa mercè ho scriuria al dit se-*

(7) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 399 (text traduït del llatí).

nyor don Garau anàs a la Ciutat. Y air reberen carta per son criat de dit senyor don Bernat de Boxadors ab la qual apunta los capítols als quals li apar se deuria aderir la Ciutat per a concordar, per a que se proposen en Consell y de la deliberació se li dóne resposta. La qual carta última y capítols foren llegits en Consell...»⁽⁸⁾.

El 9 de setembre, el Consell prengué l'acord d'acceptar les propostes de Bernat de Boxadors, d'esperar la declaració del jutge i de no moure la qüestió. El 27 de desembre el Consell nomenava la comissió per concloure la concòrdia, abans que el comte Guerau de Queralt marxés a Barcelona.

El 17 d'octubre del 1594, es plantejà la transacció, concòrdia i avinensa entre els nobles Guerau de Queralt, senyor de la vila i baronia de Santa Coloma de Queralt i de la vila, castell i terme del Catllar, i Pere de Queralt, el seu fill, de una part; Jaume Bellvei, botiguer de roba, Gaspar Sempere, Joan Ximeno i Francesc Poblet, revenedors de la vila de Valls, propietaris de la roba i mercaderia trobada en frau per la guarda de la lleuda reial, de l'altra part, i també la ciutat i els seus cònsols, essent ambaixador Bernat de Boxadors, baró de Vallmoll. Entre els capítols figura la obligació de Tarragona de pagar al botiguer i revenedors la sal, tonyina, cèrcols de bota i de compensar els danys causats als traginers que la carregaren a Tamarit i la portaven a Valls, perquè apresats i conduïts a Tarragona, no varen poder tornar a Valls fins haver purgat el perill de contagi de la pesta, declarada a Tarragona en aquells dies; també fou obligada a satisfer als habitants del Catllar pels danys soferts per l'entrada del veguer i del sometent per alliberar els guardes de la lleuda, apresats pel batlle del Catllar en el Coll de Tàpioles el 17 i 18 de juliol del 1592, motiu de la declaració de regalia per part dels senyors de Queralt, per la qual romangueren empresonats a Barcelona el veguer i el cònsol en cap de Tarragona, amb molts perjudicis i despeses per a la ciutat. Mitjançant la concòrdia s'intentava defugir moltes de les contrarietats que s'anaven succeint durant el procés, principalment quan foren apresats uns carreters que portaven llenya des dels boscos del Catllar per la fàbrica de bescuits que es construïa a Tarragona pel servei de galeres. La ciutat no solament no es volia avenir a donar satisfaccions, sinó que s'abstingué de percebre la lleuda en el Coll de Tapióles fins a la conclusió de la concòrdia.⁽⁹⁾

Un document del 19 d'octubre del 1594, redactat al castell de Santa Coloma de Queralt, conté la «Procura de don Gaspar y don Pedro de Que-

(8) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 417.

(9) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 15, document 1.407.

ralt per renunciar a la instància de la Regalia». La clàusula final exposa que de la part de la ciutat de Tarragoná va intervenir el procurador del senyor Bernat de Boxadors, senyor de la baronia de Vallmoll, que arribaren a una transacció i concòrdia que entre altres coses determinava que els nobles senyors de Queralt renunciaven a tota instància civil i criminal relativa a la causa civil que es portava en el Consell Reial d'Assumptes Civils de Catalunya entre la ciutat i el batlle del Catllar, de forma que s'afavoria la ciutat, els querellants i els regaliats o presoners per causa de la denúncia de regalia⁽¹⁰⁾. Però en el benentès que es concordava «sens perjudici de la causa civil de la lleuda que se aporta en lo Real Consell»⁽¹¹⁾.

A la resolució de la possessió del dret de lleuda si afegia un nou conflicte per la protesta de Lluís Pinyol, nomenat procurador del batlle del Catllar i del senyor de Queralt, el qual mitjançant una súplica al lloctinent general contra la provisió de Celedoni Valencas, relator de la Reial Audiència, qui el 3 d'octubre havia determinat que Tarragona tenia la possessió de la col·lecta de la lleuda al Coll de Tapioles, demanava que a ambdues parts se'ls donés un termini de seixanta dies per presentar proves, abans d'arribar a sentència definitiva⁽¹²⁾. Concedida la sol·licitud, entre el 2 de desembre del 1594 i el 16 de gener del 1595 s'oferiren les al·legacions de les dues parts per donar les conclusions definitives⁽¹³⁾.

Es preveia el final del litigi, però el 1595 moria Guerau de Queralt. A fi de poder continuar el plet es declarava que havia mort de mort natural, que el succeïa el fill legítim i natural, Pere de Queralt, hereu de tots els béns i conseqüentment senyor de la vila i terme del Catllar, part condemnada en el procés⁽¹⁴⁾. La condemna fou ratificada en les resolucions de dubtes i en el memorial de determinacions, a favor del síndic de Tarragona⁽¹⁵⁾.

Ben aviat, Lluís Pinyol presentava una reclamació davant la Reial Audiència. El 21 d'octubre del 1596, afirmava que pel fet de no estar el Catllar inclòs dins el territori de Tarragona —i que era evident que el Coll de Tapioles es trobava fora del terme de la ciutat— no existia raó per ator-

(10) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, documents 397, 418.

(11) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 420.

(12) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 415.

(13) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 422.

(14) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 399.

(15) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, documents 389, 398, 400, 404.

gar a la ciutat la possessió de la lleuda⁽¹⁶⁾. El 17 de novembre suplicava, en nom del comte de Queralt, que li fos concedit el poder de prohibir la recollida o confiscació de mercaderies dintre del terme del Catllar⁽¹⁷⁾.

La ciutat insistia en la urgent pronunciació de sentència per tal d'evitar les dilacions contínues que, per una o altra raó, presentava la part de Pere de Queralt i que entorpien la recollida de la lleuda ja que no podia recaptar-se durant la vista de la causa. El 10 de desembre del 1596 es dóna la sentència en la forma següent:

«Sentència de la causa de la lleuda del Coll de Tapioles, a favor de la ciutat i contra el senyor don Pere de Queralt, senyor del lloc del Catllar, y del batlle de dit lloc, en la qual consta que la ciutat pot crear oficials i guardes per la lleuda, segons s'explica més llargament:

A 10 de desembre de l'any 1596

Nos Felip, rei de Castella, comte de Barcelona etc.

Bernardí Càrdenas, duc de Maqueda, marquès d'Elx, conseller reial, lloctinent i capità general de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya, en la causa que ha estat presentada a l'Audiència, donem la següent sentència:

Jo el lloctinent general vista la súplica presentada el 20 de juliol del 1592 per Joan Ventalada, síndic de la ciutat de Tarragona, en la qual es demostra que la ciutat és senyora des de fa molt temps de la lleuda reial i eclesiàstica que es col·lecta en el Camp de Tarragona, per totes les mercaderies que es transporten pel Camp fa més de cent anys, per aquesta col·lecta pot crear oficials, guardes i perceptors de la lleuda en el lloc del Camp que sigui necessari, per tal de rebre-la, i pot procedir contra els que cometen frau, en virtut dels privilegis.

Dintre del camp i àrea de la lleuda de Tarragona s'hi comprèn el terme i vila del Catllar i també el coll de Tapioles. En aquest Coll des de fa més de cent anys la ciutat o els arrendataris acostumen a percebre la lleuda de les mercaderies i vitualles i a portar a la ciutat les mercaderies, vitualles, carros i animals que cometen frau i no paguen la lleuda.

Fa uns dies la ciutat volia incautar-se de tres carros, carregats de sal i de tonyina en la vila de Tamarit, de pas pel Coll de Tapioles, terme del Catllar, però el batlle del Catllar amb homes armats d'arcabussos i pedrenyals, amb molta violència va prendre de les mans dels guardes de la lleuda els carros, animals, mercaderies i vitualles, i els va posar a la presó, juntament amb els altres homes que els

(16) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 425.

(17) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 423.

acompanyaven, impeding l'execució del dret de la lleuda i suportant vexacions del batlle del Catllar.

Per causa d'aquests fets el síndic de Tarragona suplicà que la causa es presentés a la Reial Audiència, perquè la sola interpretació dels privilegis reials no és suficient... Vista l'esmentada causa presentada a l'Audiència, la comissió donada a Guillem Sunyer, doctor en lleis, les cartes citatòries i inhibitòries enviades al batlle del Catllar i l'informe de Joan de Ventalada, presentat en el procés del 26 d'abril del 1593 per demanar que la ciutat havia de conservar el dret de lleuda i no havia de ser molestada en la percepció de la mateixa lleuda del Coll de Tapioles; vistes les cartes citatòries dirigides al batlle del Catllar; vistos els articles presentats per Joan Ventalada en el procés del 26 de maig del 1593; vistes les lletres provatòries del mateix Ventalada, les proves dels testimonis del procés del 26 de maig; vista la donació feta pel comte de Barcelona al bisbe Oleguer l'any 1128, la confirmació de la donació feta per l'arquebisbe Bernat al príncep Robert, l'any 1148; vista la donació feta pel mateix arquebisbe Bernat al comte de Barcelona de tota la ciutat de Tarragona, el mes d'agost del 1151; vista la venda d'un censal de 2.500 sous de pensió, venut per Bernat Olzinelles, tresorer reial en nom del rei En Pere a l'arquebisbe Arnau, el 27 de desembre del 1341; vista la confirmació de la venda feta pel rei En Pere; vista la donació feta per l'arquebisbe Arnau a Pere de Cescomes de 1.500 sous, part dels 2.500 sous de la pensió del censal, i els 1.000 sous restants a Romeu Cescomes; vista la confirmació de la donació feta pels esposos Ramon Cescomes i Caterina al monestir de Scala Dei de 1.500 sous censals i l'altra consignació de 1.000 sous censals, feta per Ramon Cescomes al mateix monestir; vista la carta del rei Martí, donada a Barcelona el 30 de gener del 1408, i la seva divulgació mitjançant pregó públic, cridat a Tarragona el 5 de maig del 1558; vista la concessió i nova confirmació feta pel rei Ferran al Prior de Scala Dei, del censal mort i rendes que es col·lecten sobre els drets reials del Camp de Tarragona, del 18 de febrer del 1514; vista la confirmació feta per Carles V, l'emperador, el 20 de desembre del 1533 i una altra confirmació del rei Felip del 2 de novembre del 1585; vista la venda feta pel convent de Scala Dei a la ciutat de Tarragona, dels drets nomenats Lleuda Major, el 9 de febrer del 1550; vista la sentència del procurador reial del Camp de Tarragona contra Mateu Bofarull, el 27 de juliol del 1591; vista la provisió i comissió de custòdia de la lleuda, presentada pels cònsols de Tarragona a favor de Miquel Joan Llor, redactada pel síndic de Tarragona; vista la comissió de la causa present, feta per Joan Sabater, en lloc del difunt Guillem Sunyer; vista la súplica presentada per Joan Ventalada en el procés del 27 de gener del 1594, que pels interessos que al·lega el noble Guerau de Queralt demanava que fos citat en aquesta causa; vistes les cartes citatòries; vista la súplica presentada per Lluís Pinyol, procurador de Joan Mainier, batlle del Catllar, el 7 de febrer del 1594, i les

cartes per estalviar cap innovació presentades a instància d'En Pinyol; vist el nomenament de procurador a favor de Lluís Pinyol i les cartes per no fer cap canvi; vistes les cartes emanades de la cort del procurador reial del Camp de Tarragona, dirigides al batlle del Catllar, portades per En Pinyol per provar en el procés les intencions que al·legava en la súplica del 7 de febrer del 1594; vista la comissió feta en el procés per Jerònim Astor, doctor en lleis, revocant una altra del propi Jerònim Astor; vist el nomenament de procurador de Lluís Pinyol, en nom del noble Guerau de Queralt i els articles que presentà el 20 de desembre del 1594; vista la relació feta per Miquel Joan Amat, escribà reial, el 14 de gener del 1595; vista la provisió i comissió feta pel procurador reial del Camp a favor del nomenament de lloctinent de procurador, en la persona de Gaspar de Gimennells i la provisió certificatòria de la mort de Sebastià Llagostera; vistos els articles presentats per Joan Ventalada el 13 de febrer del 1595; vista la súplica presentada per Miquel Sabater, síndic de Tarragona, el 3 de març del 1595, en representació de Joan Sabater; vista la provisió feta per Celedoni Valencas, difunt, doctor en lleis de la Reial Audiència i relator de l'esmentada causa, el 14 d'abril del 1595; vistes les cartes compulsòries per a la recepció i renovació de testimonis, expedides a instància de les dues parts i dirigides a l'escribà de la causa; vistes les declaracions dels testimonis presentats per les dues parts i dels designats novament per la ciutat de Tarragona; vist el document sobre el sindicat de Rafel Jaques, síndic de Tarragona, i els interrogatoris presentats de part del noble Guerau de Queralt; vistes quatre informacions rebudes pel procurador reial del Camp i ciutat de Tarragona, produïdes pel seu síndic; vista la denúncia del procés del 25 d'agost del 1595; vista la súplica presentada per Miquel Sabater, el 17 de novembre del 1595, per què mort el noble Guerau de Queralt es cités a Pere de Queralt, fill i hereu, per tal de continuar la causa; vistes les cartes citatòries dirigides a Pere de Queralt i la cèdula presentada per En Sabater el 8 de gener del 1596; vistos els articles presentats per prova del dret passiu per en Sabater, el 10 de gener del 1596; vista la convocatòria de la causa a l'Audiència, davant el governador general de Catalunya; vistes les cartes compulsòries pels articles presentats, expedides pel síndic de Tarragona; vistes les declaracions dels testimonis sobre els articles i les actes de fe dels testimonis; vist el nomenament de procurador de Lluís Pinyol, en nom de Pere de Queralt; vista la convocatòria de la causa a l'Audiència, entregada per Celedoni Valencas, relator; vista la comissió de la causa present, feta per Joan Gallego, relator designat a la mort d'En Valencas; vista l'assignació per donar sentència, el 14 de maig, dijous; vist tot el procés, atès que Joan Gallego, relator, n'ha fet relació a l'Audiència i que en conseqüència se n'ha fet conclusió, es dicta sentència i es declara de la forma següent:

Atesos els mèrits del procés i les declaracions dels testimonis presentats pel síndic de Tarragona per respondre sobre els articles donats el 26 de maig del 1593,

perquè en l'article 25 consta que la ciutat de Tarragona havia estat i està en possessió de la lleuda reial de la ciutat i que té poder per incautar-se de les mercaderies no declarades i transportades en frau dintre de l'àmbit de la lleuda, i en el Coll de Tapiòles, en el camí de Tamarit a Valls, varen voler ser apresades unes mercaderies pels guardes de la lleuda que Tarragona posseeix per capturar les que estan en frau i transportar-les dintre la ciutat per confiscar-les, per aquest motiu es pronuncia sentència i es declara que els síndics de la ciutat de Tarragona tenen i conserven la possessió de la lleuda i poden posar guardes de la lleuda en el Coll de Tapiòles i fer aprehensió de les que no són declarades, per portar-les dintre la ciutat. Es condempna al noble Pere de Queralt, senyor del Catllar, que és terme del Coll de Tapiòles, i al batlle del mateix lloc, instant-lo de no molestar el síndic de Tarragona pel que fa a la possessió de la lleuda.

Vista per Gallego. Fou presentada la sentència pel conseller reial, Francesc Descamps. Llegida i presentada per l'escrivà reial Bernat Massip, notari públic de Barcelona, a la Reial Cancilleria, on es celebra audiència reial, el 10 de desembre del 1596⁽¹⁸⁾.»

Tot seguit Pere de Queralt s'apressà a protestar la sentència per rebatre, mitjançant 26 articles, el reconeixement total del dret de col·lecta de la lleuda al síndic i a la ciutat de Tarragona, que per menció especial no havia de ser molestada ni pel comte ni pel batlle del Catllar. Continuava detallant en els articles que era un abús el pagament de la lleuda, perquè les mercaderies havien de circular lliurement pel Coll de Tapiòles, on la ciutat mai no havia pres la lleuda. Al·legava que els comtes de Santa Coloma de Queralt exercien la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi en el terme del Catllar, amb els seus propis oficials, i que cap possessió podia ser major que la que s'ostentava mitjançant títols concedits als barons, perquè Tarragona solament podia percebre-la per les mercaderies carregades i descarregades dintre la ciutat, no pas per les mercaderies en trànsit. Constatava que els actes de manteniment de la possessió eren violents i clandestins i no haurien de tenir força per inquietar el comte, que no tenia notícia dels fets; si els guàrdies de la lleuda havien confiscat mercaderies, ho havien fet sense permís dels barons, que de molt temps no residien a la vila del Catllar, sinó a Barcelona o a Santa Coloma de Queralt. Denunciava que era estranya la recepció de la lleuda en el Coll de Tapiòles, distant de la ciutat, perquè mai no l'havien recollida en altres viles allunyades dels pretesos dominis, com per exemple Torredembarra o Cambrils; si ho havien intentat, procedint contra els drets d'altres barons, no prosperava el propò-

(18) Pergamins Municipals. Calaix 13, núm. 60.

sit; i que aquells barons no tenien notícia de la pretensió perquè no havien estat citats a la vista de les causes suscitées, perquè es dictava sentència contra raó i justícia. Els guardes de la lleuda al Coll de Tapioles eren un atemptat contra el lliure comerç de Catalunya i contraris a les Constitucions Generals. Altres ciutats acostumaven a percebre lleuda en diferents llocs, com ho feia Tortosa a Barcelona, però en casos semblants es demanava bonament, no es confiscava. Explicava que Pere de Queralt era hereu universal del seu pare, en virtut de vincles i fideïcomissos reials molt antics i perpetus; que ni els guardes ni els oficials de la ciutat no podien fer-li perjudici, perquè era el successor indiscutible dels béns, del lloc i terme del Catllar. Denunciava les irregularitats en la presentació de testimonis, tots de Tarragona, i lògicament llurs declaracions no tenien crèdit, perquè testimoniaven sobre drets pertanyents a terres de baró; fins i tot els guardes prestaven testimoniatge, per interès del salari i profit de les mercaderies. Reclamava una bona administració de justícia⁽¹⁹⁾.

Malgrat els arguments de Pere de Queralt, el 27 de febrer del 1597 el síndic de Tarragona, Miquel Sabater, acceptava l'oferta de la part contrària, datada el 25 de febrer, per investir-se de la possessió de la lleuda al Coll de Tapioles, d'acord amb les disposicions de la sentència reial⁽²⁰⁾.

El plet havia creat ressentiments en una i altra banda. Pere de Queralt defensava els límits del terme de la senyoria del Catllar; els guardes de la lleuda la recollien en un àmbit potser més ample del que corresponia. El 10 i 21 de juny del 1597 el comte de Santa Coloma suplicava justícia contra abusos i presentava articles per justificar els atemptats comesos pel guardes, que confiscaren dues càrregues de peix d'un pobre traginer, vora la creu de la Secuita⁽²¹⁾. Els guardes de la lleuda també donaren prova mitjançant articles sobre què solament s'incautaven en l'àrea del Coll de Tapioles pròpiament dit, que té en el cim una creu de fusta amb una creueta de ferro i s'estén per una ampla partida que corre vers Valls i arriba fins a la creu de la Secuita i fins a Tarragona, en un terreny poblat de masos, tots anomenats Masos del Coll de Tapioles: El Mas de la vídua Soleràs, el Mas d'En Pere Mallafre, el Mas d'En Gibert i el Mas d'En Sanahuja. El traginer de peix apresat havia estat descobert en el cim del Coll de Tapioles i alertat per fer-lo apropar fins a la creu de la Secuita, on se li exigí el pagament de la lleuda⁽²²⁾.

(19) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, documents 406, 407.

(20) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 429.

(21) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 405, 428.

(22) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 9, document 402.

El plet semblava no tenir fi. Providències i decrets sortien de la Reial Audiència per concloure'l i fer avinença sobre el pagament de les despeses que havia originat, entre Miquel Sabater, síndic de Tarragona, i Lluís Pinyol, procurador de Pere, comte de Santa Coloma de Queralt. Fins el 15 d'abril de l'any 1603 per mediació de Joan Terés, arquebisbe de Tarragona, conciliari, lloctinent i capità general de Catalunya, no va haver-hi acord. L'arquebisbe es determinà a fer revisió dels assumptes pendents i convocà el síndic i cònsol de Tarragona a la Reial Audiència per dictar sentència definitiva⁽²³⁾.

El plet pròpiament dit s'encetà el 20 de juliol del 1592, i es donà sentència el 10 de desembre del 1596. El conflicte suscitat entre dos municipis, Tarragona i el Catllar, es convertí en un litigi entre la ciutat i els comtes de Santa Coloma de Queralt. En plena vista de la causa, el comte Guerau de Queralt reclamava judici contra l'entrada tumultuosa del sometent de Tarragona, el veguer i els guardes de la lleuda dintre la vila i el castell del Catllar. Era de tot punt evident que Tarragona havia infringit els drets senyorials. Potser solament comptava amb les competències jurisdiccionals que, en assumptes ordinaris, exercia el municipi del Catllar, el qual des de principi de segle, com molts altres municipis, gaudia de les concessions que feien els barons als consells de jurats i prohoms. Tanmateix, la irrupció de la força armada havia danyat les prerrogatives particulars del senyor, en qüestions criminals de la senyoria. Era evident que la ciutat havia de ser castigada. La condemna va reportar-li tantes despeses que va haver de recórrer a una concòrdia, la qual representava un retard en la marxa del procés i la paralització temporal de la col·lecta de la lleuda al Coll de Tapioles.

Cap part en va sortir beneficiada, del plet. Tarragona anava a lleudar en un territori que no li pertanyia i era mal vista. El Catllar suportava irrupcions en el terme, per expoliar-lo, a banda de la càrrega d'impostos. El comte de Santa Coloma de Queralt, més preocupat per problemes polítics, veia de mal grat, com Tarragona defensava interessos econòmics sobre una jurisdicció que no li era pròpia. Des del 1597 fins al 1603, Pere de Queralt feia protestacions contra els abusos comercials respecte a la lliure circulació de mercaderies en el territori comprès entre Tarragona, Tamarit i Valls.

Josefina Cubells i Llorens

(23) A.H.P.T. Documents en Paper. Caixa 10, document 466.